הלכות הדף היומי

מסכת ערכין

תוכן עניינים

א. עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו ותניא אידך אין מקבלין ... בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלין 2

ב. אמה כליא עורב 5

ג. שאני מלכותא דלא הדרא ביה 5

ד. עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אי בדעת ישראל הפרישה תינתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים 6

ה. עובד כוכבים שהתנדב קורה ושם כתוב עליה בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים ... והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש 8

ו. היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה יגוד ויגנוז 9

ז. צדקה הרי היא בבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה ... האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו ת"ר סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה 10

ח. שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשי ומייתי להו 11

ט. ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה ... אבל לדבר מצוה מותר לשנותה עובד כוכבים שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה משנשתקע שם בעליה מותר לשנותה ... אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי 11

י. הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך 14

יא. נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב 15

יב. מלוה על פה אינו גובה מן היורשין 15

יג. במלוה כתובה בתורה ... לאו ככתובה בשטר דמיא 17

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLll7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

יד. היוצא ליהרג הוא שחבל באחרים חייב אחרים שחבלו בו פטורין 18

דף ו.

א. עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו ותניא אידך אין מקבלין ... בתחילה אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם בסוף דבר המסויים אין מקבלין דבר שאינו מסויים מקבלין

עכו"ם שהתנדב[1] לבדק הבית ואפי' מים ומלח אין מקבלין ממנו לכתחלה, כדי שלא יהא להם חלק בביהמ"ק.

י"א[2] שאם עדיין לא לקחו אף שכבר הקדישו הגוי אין מקבלין ממנו. וי"א[3] דדוקא אם בא לשאול אם יתנדב אומרים לו שלא יתנדב, אבל אם כבר התנדב מקבלין ממנו.

ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו. אבל אין נותנין אותה לבדק הבית ובדק ירושלים כדלהלן אלא יוציאוהו ב"ד במה שיראה להם[4]. ודוקא אם נדר על דעת ישראל אבל אם אמר לשמים נדרתי יגנזו.

היה הדבר מסויים כגון קורה או אבן[5] מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש[6] שנאמר (עזרא ד פסוק ג) לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וגו'. וי"א[7] גם אבן או קורה לא מקרי דבר מסוים כיון שאין ידוע מקומה, ודוקא כגון אמה כליא עורב

---

[1] רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ח הלכה ח

[2] כ"מ דעת רבינו רש"י ותוס'

[3] רבינו גרשום כאן

וכשב"ד רוצין להוציאו לצרכי חול לכאו' צריכין לפדותו קודם עכ"פ בש"פ.

[5] אבל מעות או טיט וכה"ג לא הוי דבר המסויים.

[6] ברבינו גרשום כתב חיישי' שמא יתחרט בו במה שנדר וירצה שיחזירוהו לו. וצ"ע בדעת רבינו

[7] כן משמע ברש"י ערכין ו' א' ועי' ב"י ביו"ד סי' רנ"ט.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

וכל כה"ג מקרי דבר מסוים שנראה בעין וגנאי הוא שיהא של גוי ועוד שמתפארים בו.

וכבר התבאר לעיל דף ה: שי"א[8] שזה רק באומר שרוצה לבדק הבית[9], אבל בנותן סתם יבדק העכו"ם על דעת מי נדר, אם נדר על דעת ישראל יוציאוהו בית דין במה שיראה להם חוץ מבדק הבית ובדק ירושלים, ואם אמר לשמים נדרתי יגנזו.

ואין מקבלים מהם לחומת ירושלים ומגדלותיה . ולא לאמת המים שבה וכל כה"ג צרכי העיר[10] שנאמר (נחמיה ב פסוק כ) וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וּצְדָקָה וְזִכָּרוֹן בִּירוּשָׁלָם. ואם התנדב דינו כנ"ל לענין בדק הבית.

י"א[11] שמועלין בו. וי"א[12] שאם אמר להדיא שהוא לבדק הבית כיון שמחזירין לו בדבר מסוים מן הדין אין מועלין בו.

אבל לבית הכנסת מקבלין מהן לכתחלה, בין איזה כלי לביהכ"נ ובין לבנין ביהכ"נ[13] ואפי' דבר מסויים, ואפי' אם הי' כתוב עליה שם ה' יחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבננו בביהכ"נ[14]. שזהו כמו קרבן

---

[8] ערוך השלחן העתיד הלכות ערכין וחרמין סימן לד סעיף ג – ח

[9] שהקשו עליו דסותר א"ע שכאן כתב דמפרש לקרא דלא לכם ולנו בדבר מסויים דווקא ובהלכות ערכין כתב שלא יעשו שום דבר משלהם בבדק הבית, ועוד דבערכין כתב שנוטלין ממנו ומוציאין על איזה דבר, וכאן כתב שאין מקבלין ממנו לכתחלה [שם]. וע"ק למה פסק בספ"ה ממעילה דקדשי עכו"ם לבדק הבית מועלין בהם, ולמה ימעלו אם מחזירין. האמנם זהו מילתא דפשיטא שהעכו"ם יכול לנדור כמו שירצה או סתמא או לבדק הבית מפורש, ולכן כשנודר בסתם בדקינן ליה, וזהו ברייתא שהביא הש"ס בערכין: עכו"ם שהתנדב קורה בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל וכו' ואם לאו טעונה גניזה, ודבר פשוט הוא שהמנדב קורה או אמר דמי עלי הכל דין אחד כיון שלא פירש על מה הוא נותן, וזהו דינו של הרמב"ם כאן דכשאמר דמי עלי אין נופלין ללשכה ומה יעשה בהם בודקין אותו וכו' כהברייתא אבל אם העכו"ם הפריש מפורש לבדק הבית ממילא דבדיקה לא שייך כאן כיון שאומר על איזה דבר נדר ולשנות מדבריו אסור ובאינו מסויים לא חיישינן כל כך דטעמא דולא לכם ולנו מסיק רבא משום רפיון ידים ובאינו מסויים לא שייך זה

[10] ירושלמי פ"ק דשקלים.

[11] דמדאורייתא חזיא לבדק הבית, ודבר מסויים ראוי לפדותו ככל הקדש, ולעשות מהדמים דבר שאינו מסויים לצורך בדק הבית, רק דאי אפשר לעשות כן, שמא יאמר העו"ג הקדשתי דבר מסויים ומכרוהו לעצמן, כמו בצדקה, וזה הוי רק חשש מדבריהם, אבל מן התורה חזי לצורך בדה"ב כמוש"ב, לכן מועלין בו. או"ש שם, וכעין זה בזבח תודה ג. שאין אנו מקבלים רק מחמת רפיון ידים ואינו מן הדין.

[12] ערוה"ש שם.

[13] דהוי כעין קרבן שמקבלין ממנו. מהרש"ם סי' רנ"ד.

[14] כמבואר בגמ' ועי' יו"ד סי' רע"ו סי"ג.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

דכתיב (ויקרא יז ח) אִישׁ אִישׁ, לרבות גוים שנודרין נדרים ונדבות כישראל והוא שיאמר כדעת ישראל הפרשתי, שלמקום שנדבת ישראל הולכת גם זו תלך[15]. ואם לא אמר טעון גניזה שמא לבו לשמים[16]. ובימינו אין לחשוש לכך[17].

אבל ממומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא או מומר להכעיס אפי' באחד משאר העבירות אין מקבלין ממנו[18] שום דבר לביהכ"נ כמו שאין מקבלין ממנו קרבן. ואם קבלו ממנו נר או שעוה אסור להדליקו בביהכ"נ מיהו אם נתן מעות לכתוב ס"ת בשמו מותר.

וכל זה בהקדש[19] אך צדקה אין מקבלים מהם כמו שכבר התבאר במסכת ב"ב דף ח. שאסור לישראל ליטול צדקה מן העכו"ם בפרהסיא[20] אבל בצנעא[21] מותר שאין כאן חילול ה'.

ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול ליטלה מן העכו"ם בצנעה הרי זה מותר[22].

מלך או שר[23] גוי[24] ששלח מעות לישראלים לצדקה אין מחזירין אותו משום שלום מלכות, אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך ויקפיד, ואין

---

15 שלמקום שנדבת ישראל הולכת גם זו תלך.

16 וי"א דחיישי' שמא בלבו לע"ז ,עי' טור יו"ד סי' רנ"ט.

17 בעה"ש סי' רנ"ט סי"ד כתב דבזמנינו ל"ש חששות אלו וכן המנהג.

18 יו"ד סי' רנ"ד ס"ב ואו"ח סי' קנ"ד סי"א ומ"ב שם.

19 שלביהכ"נ מותר לקבל מהן משום שאינו מכפר עליהן בצדקה. ונרא' עוד טעמא שיש הפרש בין צדקה העושים עם עניי ישראל למלתא כי האי דנודרין חפץ לב"ה וכדומה הוא כי עיקר טעמא דהא מלתא דכאשר הגויים מביאים חפץ וכדומה לכבוד לשם ולתפארת שמו של הקדוש ברוך הוא מתעלה ואין בידינו לבטלו נגד רצונו ית' ע"ד בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ולזה אין למחות שלא לקבל מהם ואדרבה מתעלית מעלת אומה ישראלית כי מלכם מלך על כל העולם כלו בכבודו ואיכא הכנעה של ס"א לפני הקדושה ואז הוי מעלת הקדש דמט רשע לפני צדיק משא"כ כאשר בעונותינו מקבלין עניי ישראל מאו"ה אז הוי בהפך צדיק מט לפני רשע שהקדושה שהם ישראל נצרכין לא"ה ומתפרנסין מהם ולזה אסרינן לקבל מהם ראשון לציון יו"ד רנט ד

20 דהוי חילול ה' דמבזה עצמו בפרהסיא. ש"ך וט"ז ביו"ד ר"ס רנ"ד וכמ"ש רש"י בסנהדרין כ"ו ב' [ובחכמ"א כ' דהחילול ה' הוא שאין ישראל מפרנסין אותו ובעה"ש כ' שזה בזיון שישראל נצרכין לגוים]

21 אבל מותר ללוות מגוי אפי' בפרהסיא וכן מתנה מותר לקבל. מהרש"ם שם

22 דכתיב וחי בהם ולא שימות ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מג' דברים. מאירי ומ"מ משמע מהפוסקים דא"צ שיהא פקו"נ ממש וסגי בקרוב לפקו"נ ובעה"ש כ' כתב דבזמנינו שאין הגוים שבינינו עובדי ע"ז והדוחק רב נהגו להקל בזה דהוי כא"א לזון בצנעא וצ"ע.

23 וה"ה כל גוי נכבד שיש במניעת קבלתו צד חשש איבה

24 שו"ע ונו"כ שם רנד ב

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

זה גניבת דעת הגוי, דסתם גוים יודעים דדרך ישראל רגילין לפרנס עניי גוים עם עניי ישראל.

אבל לעניי ישראל לא יתנו מהם[25], אפילו בצינעא[26], שלא להרבות בזכותו של הנותן שהרי יש לו זכות ממנה, דכתיב (ישעיה כז פסוק יא) בְּיִבֵּשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה, כלומר כשיכלה[27] זכות שביד אומות העולם וייבש לחלוחית מעשה הצדקה שלהם אז ישברו.

ואם הוא שולח אותן ואומר בפירוש שיתנו אותם לעניי ישראל ולא לעניי גוים, אז משום שלום מלכות צריכין שיעשו בהן מה שיצוה המושל, שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של גוי[28].

ב. אמה כליא עורב

כבר התבאר במסכת מנחות דף קז: שברזל חד היה למעלה בגג ההיכל להבריח העופות מגג מההיכל[29]. והוא הנקרא "כלה עורב"

ג. שאני מלכותא דלא הדרא ביה

מה שהתבאר שעכו"ם שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו לכתחלה, כדי שלא יהא להם חלק בביהמ"ק, י"א[30] שטעם האיסור דחיישי' שמא יחזרו בהן ומשום כך ממלך שאין דרכו לחזור בו מותר לקבל אפי' לכתחלה ולכן

---

[25] וכשהעובד כוכבים אין כוונתו דוקא על ישראל אלא הוא מצד טבעו רחמן על כל הפושט יד אין זה זכות גדול ולית ביה משום ביבוש קצירה. ט"ז שם ב

[26] משום שגורם עי"ז זכות וכפרה לגוים ומאריך את הגלות אבל לעיל ביחיד כיון שאין הגוי נותן לו מצד שהוא ישראל אלא שדרכו לרחם על כל עני המבקש אין לו זכות כ"כ מזה ולכן מותר בצנעא.

[27] ש"ך שם ב

[28] לבוש שם והיינו מה שכתבו רש"י ותוספות בהך עובדא דרב יוסף לא חש להך דביבוש קצירה משום ששלח ליהוי לפדיון שבויים וא"א לחלקם ע"כ הוכרח ליתנם לפ"ש ישראל דאלו לפ"ש דעובדי כוכבים היה עובר משום גניבת דעת אבל גבי רבא דשלחו לו מעות ואפשר לחלקם לעניי עובדי כוכבים אין כאן גניבת דעת דאינהו נמי ידעי דמפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל. ט"ז שם ג

[29] משמיד העורבים, והוא שהיה מקיף את כל ההיכל על גבי המעקה מארבע הרוחות פח של ברזל גבוה אמה חד כמו הסיף כדי שלא ירד עוף על ההיכל לפי שנחתכים רגליו באותו הסיף, ולפיכך נקרא כולה עורב. פיה"מ מידות פרק ד משנה ו וכן בר"ב. והרא"ש פי' טבלאות של ברזל ובם קבועות מסמרות חדין למנוע את העורבים לשכון שם שלא יביאו את הטומאה וכן היו על כל גג ההיכל ובערוך פי' שהיה צורה להבריח העופות כדרך שעושין שומרי הפירות. ועיי"ש במלאכ"ש ובבועז ד

[30] מעשה רוקח שם בדעת רבינו.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

קיבלו מכורש לבנין בית שני. וי"א[31] שדוקא בתחלת בנין הבית לא קבלו מהן, אלא מהמלך לפי שהתכוונו לרפות ידי הבונים עי"ז, אבל אחר שכבר נבנה מקבלין מהן אפי' לכתחלה דבר שאינו מסוים.

ד. עובד כוכבים שהפריש תרומה מכריו בודקין אותו אי ברעת ישראל הפרישה תינתן לכהן ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים

כבר התבאר במסכת גיטין דף כג. שגוי שהפריש תרומה משלו, י"א[32] שבפירות הפטורין אפי' הפריש הגוי אינו כלום ובפירות החייבין[33] אם הגוי הפריש תרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר מן התורה[34]. ומ"מ אם הוציא לפנינו תרומה או מעשר צריך לחזור ולתקנם שמא הפריש ממין על שאינו מינו.

וי"א שכשהפריש[35] תרומה משלו דין תורה שאינה תרומה לפי שאינן חייבין[36], וכן אם[37] הפירות היו חייבין כגון שהביאו שליש ביד ישראל

---

[31]] רש"י ותוס' בערכין כאן אבל רבנו גרשום שם פי' כרבנו.

[32] כן מבואר בתוס' מנחות שם דמפרשי דמשום בעלי כיסין חייבו את הפירות אבל אין דין שעל פירות פטורין יחול התרומה וכבר כ' הכ"מ שרש"י ותוס' אין מפרשים כפי' רבנו וכ"נ מדברי כל הראשונים וכ"נ בתשו' הריב"א שהביא הכ"מ בפ"א הי"א וכ"ה במאירי גיטין כ"ג ב' בשם י"א ובמאירי קדושין מ"א ב' לא הביא את הדין אלא או במירוח ישראל או בהקדימו בשבלים ע"ש וכ"כ הר"ש בפאה פ"א מ"ו דאם מירוח הגוי פוטר או אם יש קנין לגוי אין הגוי יכול לתרום [אך י"ל דשם מיירי רק מה"ת] וכ"נ דעת הכו"פ בפ"ד ע"ש: דרך אמונה – ציון ההלכה הלכות תרומות פרק ד ס"ק שנז

[33] כמבואר בקדושין מ"א ב' ובגיטין כ"ג ב' דהוא מה"ת ובירו' ספ"ג דתרומות מבואר דגם לר"ש הוא מה"ת אלא שאין מדמעת ואין חייבין עלי' חומש אבל פוטר המבל מה"ת והיינו בפירות שמירחן ישראל או שהגוי הפריש קודם מירוח כמש"כ הראשונים בקדושין שם וגם רבנו בפיה"מ אזיל בשיטה זו כמש"כ ר"י קורקוס וכאן חזר בו. שם ס"ק שנח

[34] ואפי' תורם משלו על של ישראל תרו"ת מה"ת

[35] רמב"ם הלכות תרומות פרק ד הלכה טו

[36] פירות שהיו לגמרי של גוי גם בשעת הבאת שליש וגם בשעת מירוח דפטורין מתרו"מ ואם ישראל יפריש מזה תרומה אינו כלום. ר"י קורקוס וחזו"א שביעית סי' א' סקכ"ג ומש"כ במעשרות סי' ז' סקכ"ו שאין נוהג בשלו היינו מה"ת וזה דלא כהפרישה ביו"ד סי' של"א סקנ"ח

[37] חזו"א שם ע"ש

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

דחייבין מדרבנן או שגם מירחן ישראל ומכרן לגוי דחייבין מה"ת אפ"ה אין הגוי יכול לתרום מה"ת ואין תרומתו תרומה[38].

ומדבריהן גזרו שתהיה תרומתו[39] תרומה[40] ומעשרותיו מעשרות[41] וצריך ליתנו לכהן וללוי[42]. וממעשר ראשון צריך להפריש תרומת מעשר[43].

וטעם הדבר משום בעלי כיסין, שלא יהיה זה הממון של ישראל ויתלה אותו בעכו"ם כדי לפוטרו, כלומר שיקנה אותם לגוי כדי לפוטרו ויפקיע את המצוה אבל עכשיו יתיירא שמא הגוי יעשה תרומה בכונה או בטעות ויצטרך ליתן התרומה לכהן וגם לחזור ולהפריש עוד הפעם תרומה.

ובודקין את העכו"ם שהפריש תרומה אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה תנתן לכהן, ואם לאו טעונה גניזה שמא בלבו לשמים, , להקדישה והקדש בזה"ז אסור בהנאה וצריך גניזה[44]. ואם הגוי אומר שכונתו הי' לחלקו לעניים אינה תרומה כלל ועושין כדבריו בין בא"י בין בחו"ל

בד"א בארץ ישראל אבל עכו"ם שהפריש תרומה מתבואת חוצה לארץ לא גזרו עליהן ומודיעין אותו שאינו צריך ואינה תרומה כלל, כדי שלא יאמר זרים אוכלין תרומה ויהי' חילול ה'. וי"א[45] שאסורה לזרים

---

[38] ואם תרם על של ישראל אפי' בשליחות ישראל או על של גוי חברו ששלחו לתרום אין תרו"ת. הגר"א יו"ד סי' של"א סק"צ. ואם תרם משלו על של ישראל ג"כ אינו כלום עיין ר"י קורקוס ותמה על הטור וכן תמה הב"י על הטור ביו"ד סי' של"א וע"ש בפרישה.

[39] ואם נתערבה בחולין מדמעת מדרבנן עד מאה ואחד כדין כל תרומה וזר האוכלה בשוגג חייב לשלם קרן וחומש מדרבנן. דרך אמונה שם קמג

[40] ואפי' הפריש במחשבה

[41] כן מוכח בחזו"א מעשרות סי' ז' סקכ"ו

[42] ומ"מ אם הפירות חייבין בתרו"מ אין הכהן והלוי יכולין לאכלן אלא צריכין לחזור ולתקן את התרו"מ שהרי הן טבל וכן ישראל הלוקח מהפירות שנתקנו צריך לחזור ולהפריש ומע"ש של גוי נאכל בירושלים לישראל ואין לגוי זכיה בו ורשות לכל א' לחטוף מידו אבל חלה שגוי הפריש מעיסה שהוא גילגלה אינה חלה כלל כמ"ש רבנו בפ"ו מביכורים ה"י וכן פטר חמור שנולד אצלו שהפרישו אינו כלום ומותר בגיזה ועבודה וכן אם הפריש שה לפדיון פט"ח אינו כלום. דרך אמונה שם קמב

[43] מלא"ש ספ"ג דתרומות בשם רש"ס

[44] וא"א לשאול לחכם שהגוי אין לו שאלה לחכם וי"א דחיישי' שמא בלבו לע"ז ובזמנינו לא שייך חששות אלו, דרך אמונה שם קמט

[45] חזו"א שביעית א סקכ"ד

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

אבל חלה שגוי הפריש מעיסה שהוא גילגלה אינה חלה כלל. וכן פטר חמור שנולד אצלו שהפרישו אינו כלום ומותר בגיזה ועבודה וכן אם הפריש שה לפדיון פטר חמור אינו כלום[46].

ה. עובד כוכבים שהתנדב קורה ושם כתוב עליה בודקין אותו אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר ואם לאו טעונה גניזה חיישינן שמא בלבו לשמים ... והא קמ"ל דאע"ג דשם כתוב עליה יגוד וישתמש במותר דשם שלא במקומו לאו קדוש

גוי שהתנדב[47] נר או מנורה או דבר אחר לבית הכנסת מקבלים ממנו, דלא עדיף מקרבן דכתיב (ויקרא יז ח) אִישׁ אִישׁ, לרבות גוים שנודרין נדרים ונדבות כישראל,

ודוקא שיאמר לדעת ישראל הפרשתי אותה, ואם לא אמר כן טעון גניזה, שמא יחשוב בלבו לעבודה זרה, וי"א[48] הטעם שמא בלבו היה לשמים כלומר להקריב בהם קרבן דוקא מה שלא עלה ע"ד ישראל. אבל אם יאמר בפיו שעל דעת ישראל הוא מפרישו לא איכפת לן במה שבמחשבתו, דדיבור מבטל המחשבה. ועכשיו לא שייך זה דכוונתם לשמים ולא לשם קרבן אלא לנדבה לבהכ"נ, ומקבלים גם ללא בדיקה, וכן המנהג[49].

ואפי' אם הי' כתוב עליה שם ה' יחתוך מקום השם ויגנוז החתיכה וישתמש במותר ויבננו בביהכ"נ[50].

---

[46] דרך אמונה שם קמב

[47] שו"ע ונו"כ יו"ד רנט ד

[48] ב"י מהרמב"ם עיין ט"ז ז

[49] ערוה"ש שם יד

[50] כמבואר בגמ' ועי' יו"ד סי' רע"ו סי"ג.

הלכות הדף היומי

מסכת ערכין

ו. היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה הרי זה יגוד ויגנוז

כלי שהיה[51] כותב עליו שם, קוצץ מקום השם וגונזו שאין כל הכלי קדוש[52], שאין זה מקומו של שם, שאסור לכתוב לכתחלה שם שלא בספר שיוכל לבא לידי בזיון[53], ולכן נזהרים שלא לכתוב שם באגרת מפני שמשליכין אותו וזורקין אותו לחוץ. ויש נזהרין[54] אפילו במלת שלום שלא לגמור כתיבתו[55], דשלום[56] נמי שם הוא דכתיב (שופטים ו פסוק כד) וַיִּקְרָא לוֹ ה' שָׁלוֹם.

---

[51] שו"ע ונו"כ יו"ד רעו ג

[52] עיין בתשובת אא"ז (פנים מאירות ח"ב סוס"י קל"ב /קל"ג/) בדבר שחקקו חברת קברנים על כוסות של זכוכית ששותים בהם איזה פסוקים גם שם הויה ב"ה בכתיבתו ואסר להם רב אחד לשתות בהם כמפורש בש"ע כאן והוא ז"ל פלפל בזה דבאמת לשון הגמרא היה שם כתוב על ידות הכלים ויש לומר דדוקא בידות שהוא מקום בזיון שידי הכל ממשמשים בהם ויבא לידי מחיקה וכן בכרעי המטה אבל על הכלי מכובד י"ל דמותר להשתמש בו כיון דהשם שלא במקומו אינו מקדש כל הכלי ואיסור שימוש הוא בשביל בזיון השם אבל היכא שאינו בזיון השם מותר להשתמש בו וא"כ קשה על הרמב"ם והמחבר שכתבו כלי שהיה כתוב עליו. והעלה דמ"מ אין להקל לשתות בכלים הנ"ל כך ודעתו נוטה לכרוך על מקום כתיבת השם גימוניות של זהב או של משי ואז מותר לשתות מן הכלים בלי שום פקפוק ע"ש. פ"ת שם כה

[53] עיין (בתשובת חות יאיר סימן ט"ז) אם מותר לכתוב שם במקום שם שלא במקומו כגון בטבעת שאינו בא לידי בזיון ואת"ל דשרי אי שרי לאשה להניח הטבעת בידה או לא מאחר שאסור בהנאה. ועיין (בשאילת יעב"ץ ח"ב סימן ק"מ) שהאריך בזה וכ' שם דאם מחפה הטבעת בכיסוי עור שרי להניח בידה לסנולת שמירה ואף דנהנה משם ע"י זה שמניחו באצבע כדי לשמרה ולהצילה זה מקרי להנן ע"ש עוד. שם כו

[54] ורוב העולם אין נזהרים בזה כך כתוב בתשובת הרא"ש כלל ג' סי' ט"ו דמותר. ש"ך שם טז אמנם בתוספות פרק קמא דסוטה דף י' ע"א מוכח דאסור, ואיתא שם להדיא גדולה מזה דשלום הוא משמות שאינן נמחקין, והא דלא מני ליה בהדי שבעה שמות שאינן נמחקין משום דתנא ושייר, ע"ש. וראיתי יש שרוצין לפרש דהתוספות כתבו כן להמקשה אבל לא למסקנא, אבל המעיין היטב בתוספות יראה דליתא. אך מכל מקום צ"ע לדינא, דמדברי שאר כל הפוסקים לא משמע כן דשלום יהא משמות שאינן נמחקין, דלא לשתמיט חד מינייהו דכתב כן, וצ"ע למעשה. נקה"כ שם.

[55] . עי' פ"ת ס"ק כ"ו [מ"ש מהנו"ב מ"ת חיו"ד סי' קפ"א ע"ד שחצבו למעלה על ארה"ק באבן שבבנין את השנה שעשו אותו לפרט, אחד אלקי הצבאות, והשיב שודאי לכתחילה לא נכון לעשות כן כי זה דרך בזיון לעשות מהשם הק' מספר לידע השנה שנבנה וכו' ע"ש] ועפמ"ג בשפ"ד יו"ד סי' צ"ד סקל"ד [שסיים שם הפמ"ג וז"ל סיימנו סי' צ"ד "שנת אל שדי וגו'" הרי הוא בעצמו ציין בשם הק' לידע השנה וכו'] וכן בס' שערי אורה בהקדמה [יעו"ש מש"כ באיסור השתמשות בשמות הק' לצורך חול ח"ו יעוש"ה]. ובהקדמת ספר סמיכת חכמים, ובטור על התורה דפוס זאלקאווע בהסכמת הג' ר"י עמדין, ומוכח להיפך, שמעתי. ועי' ח"ס חלק ששי סי' ה'. דעת תזרה שם

[56] נשאלתי בספר תורה שנמצא שפרשת פנחס בריתי שלום בלי וא"ו קטועה אם מותר למחוק ולעשות הוא"ו קטועה ולא לחוש לשם הקודש שלום. והשבתי דאין בזה בית מיחוש כלל שהרי הכתוב אומר והיתה לו בריתי שלום, וא"כ כביכול השי"ת נותן לו לפנחס שלום וא"כ אינו שם קודש. וזה לדעתי מה דאמרו וא"ו קטועה משום

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי

מסכת ערכין

ז. צדקה הרי היא בבל תאחר ואינה כהקדש דאילו הקדש אסור לאשתמושי ביה ואילו צדקה שרי לאשתמושי ביה ... האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר הרי זו ת"ר סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה

האומר סלע[57] זו לצדקה[58] או שאמר הרי עלי סלע לצדקה והפרישו, עד שלא בא ליד הגבאי יכול להחליפה במטבע אחרת כגון לצרף הרבה מטבעות קטנות על גדולה או להיפך בין שמחליפה לצורך עצמו או לצורך חברו, ויכול ללוותו ולפורעו, וכן יכול להלוותו בין לעצמו בין להלוותו לחברו ואפי' לצורך דבר הרשות, ויפרע אחר תחתיו. שאין הצדקה כהקדש ומותר ליהנות ממנה.

וכ"ז דוקא[59] באופן שאין לפניו עניים ויודע שלא יבואו עד שיפרע שאל"כ עובר משום בל תאחר.

וכן אם הקדיש כלים לעניים[60] כל זמן שלא באו ליד גבאי יכול למוכרן[61] בפני שלשה בקיאין בשומא ונותן דמיהם לצדקה. ובזה דוקא[62] לצורך דבר מצוה מותר ולא לדבר רשות.

דהשי"ת כביכול הוא שלום בתכלית השלימות, אבל מה שנותן לפנחס לא שייך שלימות גמור ולכך הוה וא"ו קטועה, אבל שם שלום להקב"ה הוא שלום גמור, ודוק. יד שאול שם

[57] רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ח הלכה ד, שו"ע ונו"כ יו"ד רנט א

[58] אם אמר הרי זו ושינהו לאחר נתחייב באחריותו ואם יאבד יצטרך להפריש אחר תחתיו.

[59] דרך אמונה שם כב

[60] אולם עיין ערוה"ש ח שאם הנותן אומר שכונתו הי' לביהכ"נ או ביהמ"ד או שאר מין צדקה ששייך שם שימוש בהכלים נאמן ואין למוכרם ועיין פ"ת סי' רנ"ח סק"ד שי"א שאם נדר דמי גופו או חלק מגופו או קרקע לעניים צריך לשומו בעשרה וא' מהן כהן כמו בהקדש ובעה"ש פסק דגם בזה סגי בג'

[61] וע"ש בפ"ת שאם אמר לעני מיוחד יש מחמירין שאין יכול למכרו.

[62] חדרי דעה

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

משבא ליד גבאי הרי כאילו זכו בו כבר העניים ואין רשות לשנותו ואסור ללוותו בין לו בין לאחר בין הוא בין הגבאי, מדכתיב (דברים כג פסוק כד) אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ, זו צדקה, שאסור לשנותו[63]. וי"א[64] שאסור גם להחליפה באחר. ובזמנינו נהגו להקל בכל זה[65]. ואפשר כיון שנהגו כן לב ב"ד מתנה עליהן ובלבד שיהיו בטוחים שכשיצטרכו לעניים יהי' המעות בידם.

י"א[66] שקופות צדקה התלויות בבתים משהכניס לתוכן הו"ל כאילו בא ליד גבאי ואסור לשנותו וללוותו, ולכן טוב שיתנה כשתולה את הקופה שאין רוצה שהקופה תקנה את המעות ואם נוהג תמיד להלוות או לפרוט אפשר דהו"ל כאילו התנה.

דף ו:

ח. שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשי ומייתי להו

ואם היה הנאה לעניים בעיכוב המעות ביד גבאי כדי לגרום לאחרים שיתנו[67], הרי הגבאי מותר ללוותם ולישא וליתן עמהם ולפורעם, שאין במעות של צדקה שום קדושה שיהיו אסור בהנאה.

מיהו בצדקה העומדת לחלק לעניים בכל יום לא ישא ויתן בהם כי אם כסף בכסף וכיוצא בזה, דשמא יבואו עניים ולא יהיו לו מעות לחלק, אבל צדקה שאינה עומדת לחלק רק הקרן יהא קיים ויאכלו הפירות שרי, וכן נוהגין.

ט. ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה ... אבל לדבר מצוה מותר לשנותה עובד כוכבים שהתנדב

---

63 דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר להגבאי לשנות. ש"ך יו"ד סי' רנ"ט סק"א

64 כ"מ ברמב"ם שם ועי' ריטב"א ב"ב ח' ב' ד"ה וכשיניע וברמ"ה שם אות צ"ז שהתירו להחליף ואסרו רק ללוות אך אפשר דלא התירו אלא בשוה כמותה ולא קטנים בגדולים או להיפך אבל בריטב"א לא משמע כן

65 פ"ת שם בשם חמודי דניאל וכן הורה מרן החזו"א זצ"ל.

66 מהרש"ם בסי' רנ"ח ס"א בשם מאמר מרדכי ובנין ציון ועי' בס' צו"מ פ"ח ס"ט שהביא שיש חולקין ואם נימא דהו"ל כבא ליד גבאי א"כ אסור ללוות משם או לפרוט משם מעות בלי רשות הגבאים.

67 דעי"ז שאין לו מעות בקופה ובאין עניים גובה מהצבור עבורם ואומר שאין לו מעות ואח"כ יחזירו החוב נמצא העניים מרויחים אבל אם יש מעות בקופה אין יכול לומר לצבור שאין לו מעות דאסור לשקר

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

מנורה או נר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה משנשתקע שם בעליה מותר לשנותה ... אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי

ישראל[68] שהתנדב נר או מנורה או כל דבר מסוים[69] לבית הכנסת או לבית המדרש, אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת עוד על שמו, יכולים הציבור לשנותה אפילו לדבר הרשות, למוכרה וליקח דבר אחר בדמים, ואפילו אם מוחה המתנדב. ודוקא הציבור כגון ז' טובי העיר או חכם גדול[70] שמתעסק בצרכי צבור והכל סומכין עליו לעשות כמו שירצה, ולא הגבאי, דכל המקדיש על דעת הציבור הוא מקדיש, ולא על דעת הגבאי מקדיש.

אולם כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה אפילו ציבור אינם יכולים לשנותה. ואפי' לקנות כיוצא בה ואפי' כל הצבור רוצים אין יכולים לשנותה אא"כ המנדב מסכים אבל אם אינו מסכים או שמת אסור לשנותה.

ואם שם הבעלים חקוק על הכלים שנתן, כל זמן שהשם חקוק עליו ויכולין לקרותו, חשוב לא נשתקע שם בעליה ואסור לשנותו.

ודוקא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מותר לצבור או לגבאי לשנותה[71] אפילו שלא מדעתו. ואפי' אם מוחה המתנדב אין חוששין לו, ויש חילוק[72] בזה דלדבר מצוה שגדולה יותר ממצוה זו יכולין לשנותה אפי' אם מצוה זו תתבטל לגמרי, אבל לצורך מצוה שפחותה ממנה אסור לשנותה אא"כ המצוה הזו לא תתבטל.

כיצד כגון שיש נרות בביהכ"נ שמספיק כדי הצורך ולא יחסר אף פעם גם בלא נדבתו של זה אף שע"י נדבתו מתרבה המאור ומדליק בריוח מותר לשנות.

---

[68] רמב"ם שם הלכה ו שו"ע ונו"כ שם ג

[69] אבל אם התנדב ממון הוי מיד כאילו נשתקע. חכמ"א כלל קמ"ח סט"ז דלא כהט"ז וכ"ה בריטב"א ב"ב ח' ב'

[70] ש"ך שם סק"ט ובסי' רנ"ו סק"ח

[71] ט"ז שם ד

[72] ש"ך שם א

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

וכן מי שהתנדב ספרים[73] לבהכ"נ ללמוד בהן אסור לשנותן לצורך מקוה כי היא מצוה פחותה מת"ת.

מצות ביהכ"נ י"א[74] שעדיפא ממצות צדקה. ויש חולקין[75].

ולכ"ע מצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים וכן מחוסרי לחם אף על פי שהם בריאים בזמן הרעב עדיף ממצות ביהכ"נ וכן להשיא בתולות יתומות[76].

בית מדרש קודם לבית הכנסת[77].

אם התנה[78] המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו פשיטא שאסור לשנותו ואפי' נשתקע שם הבעלים ממנו[79].

כל דינים אלו[80] במקום שאין מנהג ידוע בעיר אבל במקום שנוהגין שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו או אפי' במקום שנוהגין שאדם משים איזה דבר בביהכ"נ כגון ס"ת או כלי כסף וכדומה וכשירצה חוזר ולוקחו וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים הולכין אחר המנהג וכל המקדיש אדעתא דמנהגא הוא דמקדיש ולב ב"ד מתנה ע"ז ובלבד שיהי' מנהג קבוע.

אך אם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו אסור לשנות וכנ"ל.

מיהו אם[81] המקדיש מת וראו בני העיר או הגבאים שיש נזק או הפסד להקדש בעיכובו כגון שהוא קרקע וחוששין לשכן אנס לגוזלו וכיו"ב וראו תועלת במכירתו מותר דאנן סהדי שדעת המקדיש לתועלת הקדשו ולא לנזקו ובמקום שאין מנהג כלל אפי' אם המקדיש טוען ברי שלא הקדישו אינו נאמן להוציא מחזקת הקדש אא"כ יביא עדים

---

[73] פ"ת שם ט

[74] יו"ד רמט ז

[75] ע"ש בביאור הגר"א וכן בחדרי דעה פקפק ע"ז טובא

[76] אבל עניות שאינן יתומות צ"ע

[77] ודבר שהוא סכ"נ כגון לפרוע המס להמלך והשר קודם אפי' לת"ת שיש כמה עניים שאין להם ליתן ויכום ויפשיטום ערומים וכיו"ב וצדקות שהתנדבו לצורך ביהכ"נ או בית עלמין יכולין לשנותן לצורך בית המדרש או ת"ת אפי' אם הבעלים מעכבים [וי"א שאם הבעלים מתפללים באותו ביהכ"נ א"א לשנותו משם] ואפי' אם עי"ז יחסר לביהכ"נ או לבית עלמין שאלו מצות יותר גדולות אבל לא מת"ת לצורך ביהכ"נ [וגבאי יכול ליקח ממעות ת"ת לעשות מלבוש לנער שאין לו במה להתכסות כדי לילך לבית רבו ללמוד דג"ז בכלל ת"ת אבל לא לצורך המלמדים להלבישם מיהו אם יש נער א' שצריך ללמוד וא"צ להלבשה ואם נלביש לזה ידחה השני מת"ת השני קודם]. הפריש ממונו לצורך יושבי ביהמ"ד והגבאי מחלק כראות עינו ובידו לרבות ולמעט למי שירצה יכול ג"כ לשנותו לשאר צרכי ביהמ"ד אם הוא לתועלת הלומדים שם. דרך אמונה שם מ

[78] רמ"א שם ב

[79] אם אין צריכין לדבר שנדר כגון שהקדיש קרקע לבנות עלי' ביהמ"ד ואין יכולין לבנות מיד מ"מ אין המתנדב יכול לחזור בו אלא יהי' עומד כך עד שיבנו עליה. ועי' כל הפרטים בזה באו"ח סי' קנ"ג סי"ד ובמ"ב שם

[80] רמ"א שם ב

[81] מאירי ב"ב דף ח' בשם הגאונים

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

אם היה המתנדב[82] גוי אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה כל זמן שלא נשתקע שם בעלים מעליה, משום שמא יצעק הגוי ויאמר הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים ומכרוהו ונטלו המעות לעצמן ויש בזה חילול השם[83], אבל בישראל אף על פי שיצעק לא משגחינן ביה ולית בה חילול השם כיון דמן הדין שינוה. אבל משישתקע[84] מותר הצבור לשנות אפי' לדבר הרשות כמו בישראל

מיהו גם בישראל דוקא כשישנן נרות ומנורות כדי הצורך בבית הכנסת, אבל אם אין ספק מנורת בבית הכנסת, אין הצבור יכולין לשנות.

י. הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך

כבר התבאר במסכת כתובות דף לז: ולעיל דף ד: שהגוסס[85] שהמזיז אחד מאברי הרי הוא כשופך דמים[86] אין לו לא ערך ולא דמים הואיל ורוב הגוססין למיתה הרי הוא כמת[87]. אך הטריפה יש לו ערך[88].

וכן מי שנגמר דינו בבית דין של ישראל להורגו על עבירה שעבר, והעריכו אחר או שהעריך עצמו, או שאמר דמי עלי או שאמר אחר דמי זה עלי, אינו

---

[82] רמב"ם שם הלכה ז, שו"ע ונו"כ שם

[83] ואפי' אם הגוי אינו קבוע בעיר כגון רוכל המחזר בעיירות חיישי' שמא יקרה ויבא ויצעק למה שינוהו ויהי' חילול ה'

[84] ש"ך יו"ד שם סקי"ג והגר"א שם

[85] רמב"ם הלכות ערכין וחרמין פרק א הלכה יג

[86] אך החולה אפילו אינו יכול לעמוד מעצמו אך אפשר להעמידו והרי הוא בהעמדה והערכה. זבח תודה ב"ד"ה את הגוסס

[87] בגמ' (ערכין ד' ע"א) ממעט ליה מהעמיד והעריך, ופירוש דהגוסס הרי הוא כמת, אף על גב דההורגו לגוסס ביד"ש לכו"ע חייב (סנהדרין ע"ח ע"א) ונפש מיקרי, מכל מקום ממעט ליה משום דכתיב והעמיד והעריך, ואינו בכלל העמדה, רק דממעט גוסס אפילו שהעריך גוסס ולסוף חיה, וא"כ יש בו העמדה, כיון שהבריא מחליו, בכ"ז ממעטו, דבעי שיהא נפש שראוי לעמוד, אבל כאן בעת הערכה לא היה נפש שראוי לעמוד, ולכן ממעטו מקרא דבערכך נפשות עם קרא דוהעמיד כו'. ושיטת רבינו דבנערך אם מת קודם העמדה בדין פטור המעריך, משום דכתיב והעמיד והעריך, וקאי על הנערך, כמו דאמרו בגוסס, ויעוין לחם משנה בזה. ובזה א"ש דממעט בתו"כ (בחוקותי פ"ג ה"ו) מת מנפשות וממעט ליה (שם י"ג) מקרא דוהעמיד והעריך, היינו אם מת הנערך אח"כ, והא דאמר בת"כ שם (י"ד) יכול אפילו אמר ערך פלוני עלי ומת יהי' פטור, ת"ל יעריכנו הכהן, אפילו מת (דכתיב הערכה שנית בלא העמדה) פירושו לדעת רבינו שמת המעריך, וגובה מהיורשים, שדמיו קצובים, ומחלק בין שאמר ערכי עלי ומת קודם. או"ש

[88] לקוטי הלכות בזבח תודה ב: ד"ה הגוסס שהרי שייך בהעמדה למרות שאינו חי ועדיפא מגוסס שלמרות שאולי יחיה אינו בהעמדה

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

חייב כלום שזה כמת הוא והמת אין לו ערך ולא דמים, ועל זה נאמר (ויקרא כז פסוק כט) כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה כלומר אין לו פדיון, אלא הרי הוא כמת. אבל נגמר דינו ליהרג בב"ד של גויים חייב לתת ערכו[89].

יא. נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב

זה היוצא[90] ליהרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם או הזיק חייב לשלם וגובין הכל מנכסיו.

הגוסס שהעריך אחרים י"א[91] שחייב, וי"א[92] שחייב אם הבריא, ויש פוטרים[93].

יב. מלוה על פה אינו גובה מן היורשין

כבר התבאר במסכת כתובות דף פד. וקידושין דף יג: וב"ב דף מב. ודף קעה. ובכורות דף מח: שמצוה על היורשים[94] לפרוע חוב אביהם ולהלכה קיי"ל שאפילו מלוה על פה.

ומדינא דגמרא רק בהניח להם קרקעות, או אם תפס בעל החוב מטלטלין מחיים גובה מהם[95], ולאחר תקנת הגאונים מצוה עליהם לפרוע אף

---

[89] מל"מ שם דלא כרא"ם פ' בחקותי, ועיי"ש מה שפלפל בזה

[90] רמב"ם שם הלכה יד

[91] תוס' כאן ד"ה ולא אוציא

[92] ולכן לא כתב רבינו דין דגוסס נודר ומעריך, כדתני במס' שמחות (עיין ערכין ד' ע"א תוד"ה ולא אוציא) משום שבגוסס מצי להיות שגם הוא יפרע, כגון שעמד לחיים, ופשוט. או"ש הלכה יג

[93] בלח"מ הלכה יד דייק ברמב"ם הלכה יד שמדפתח רבינו ז"ל בתרתי בהלכה יג בגוסס ויוצא ליהרג ואח"כ סיים בחד וכתב זה היוצא ליהרג שהעריך אחרים משמע דאית ליה דגוסס שהעריך אחרים שאינו חייב. וכ"כ במל"מ הלכה יג

[94] שו"ע ונו"כ חו"מ קז א

[95] כמבואר בסימן סד סעיף א, ובסימן צז סעיף טז וסימן קז סעיף ה. וכתב הפנ"י בגיטין דף לז שלענין זה אף משכון בשעת הלואה מיקרי תפס, עי' פרק ו סעיף כ, ועי' שער משפט סימן קז באם תפס מטלטלי היורשים אם מיקרי תפס

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

הלכות הדף היומי
מסכת ערכין

ממטלטלים שהניח להם אביהם[96], וכופין אותם על כך, אם יש בנכסים שיעור החוב.

וכן חייבים לפרוע ממלוה שהיה לאביהם ביד אחרים וגבוהו לאחר מותו, בין גבו קרקע ובין גבו מעות וכן משטר חוב שהניח להם[97]. ויש אומרים[98] שאין גובים מנכסים שבאו לידם לאחר מותו.

וכן מדינא דגמרא אין כתובה ותוספת נגבין אלא מן הקרקע ומן הזיבורית, ואפילו ממשעבדי, ומתקנת הגאונים גובה אף ממטלטלין והאלמנה גובה כתובה מן היורשים, לפיכך אם גבו היורשים מעות בחובת אביהם, גובה מהם[99], וכן אם הניח שטר חוב גובה מהשטר חוב[100], אלא שאינה גובה אלא בשבועה[101], ואם ייחד לה נכסים בכתובתה והם בעין, או דברים הבאים מכחם, גובה מנכסים אלה בלא שבועה, ואם תפסה מעות בלא שבועה, אין מוציאין מידה[102].

ועוד התבאר שם ובמסכת כתובות דף צה. וגיטין דף מח: שמלוה או כל בעל חוב הבא לגבות ואין ללוה מעות, גובה הוא חובו מקרקעותיו ואפילו אם מכרם שהרי משועבדים הם לו, שכל נכסי הלוה תחת שיעבוד המלוה

---

[96] והריב"ש סימן שצב כתב שמדיני שמים חייבים אף מדינא דגמרא. והגאונים תיקנו שיהא בע"ח גובה גם ממטלטלין שירשו, ופסק בשו"ע שתקנת הגאונים היא אפילו במלוה על פה, ועי' בסמ"ע וש"ך שם שדעת הרא"ש שבזמן הזה שיש סמיכות דעת גם על מטלטלין, חזר דין מטלטלין כדין קרקע אף מדינא דגמרא. ועי' אמרי בינה דיני גביית חוב סימן יב.

[97] סמ"ע שם ה דשטרי חוב כמטלטלין נינהו.

[98] עי' רמ"א סימן קד סעיף טז שכתב שאין בע"ח גובה מראוי, והיינו מנכסים שירשו מאבי אביהם, אף על פי שבא להם מכח אביהם מיקרי ראוי, וכתב הסמ"ע ס"ק לו בשם המרדכי שמטעם זה אין בע"ח גובה משכר פעולה שהיו חייבים לאביהם, שמעולם לא בא לידו, אבל הש"ך כתב שלא מטעם ראוי הוא, ודוקא בנפל הבית עליו ועל מורישיו אינו גובה, משום שיכול היורש לומר מאבוה דאבא קאתינא, ועי' קצה"ח ופת"ש, חק"ל חו"מ סימן עב, ובחזו"א ב"ק סימן טו. ובערוה"ש הכריע לדינא שגובה ממלוה ומשכר פעולה. וכ"ש שגובה משכירות בית או חפץ מה שעלה עד המיתה, ואף מה שעלה לאחר מיתה אם השכיר האב לזמן קצוב, נראה מדברי הפוסקים דהוי עכ"פ כמטלטלין.

[99] שו"ע ונו"כ אבהע"ז ק א

[100] ח"מ שם ד

[101] שו"ע ונו"כ אבהע"ז צו א שחוששים שמא התפיס לה כבר לפרעון חובה

[102] שו"ע שם יא

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

מן התורה[103], אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה[104]. דכתיב (דברים כד פסוק יא) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הַעֲבוֹט הַחוּצָה, ונושה בין בשטר בין בעל פה משמע, ואמרה תורה יוציא אליך את העבוט שמע מינה שכל מטלטליו משועבדים לו, והוא הדין מקרקעות

אולם חז"ל תקנו דמלוה על פה לא יגבה ממשועבדים אלא מבני חורי משום פסידא דלקוחות שלא ידעו שזה המוכר חייב כלום, ואם היו יודעים לא היו קונים מיראתם שמא יטרפו מהם, אבל כשהיא מלוה בשטר כיון שיש שתי דברים – שטר, ועדים שמוציאים קול הלקוחות הפסידו לעצמם, כיון שידעו שזה היה חייב והם הלכו וקנו ממנו.

ואיזהו הם משועבדים, כגון שמכר הלוה קרקעותיו לאחרים או נתן במתנה לאחרים אחר שלוה מזה, ונקראו משועבדים לפי שאף על פי שהם ברשות הקונה הם משועבדים לבעל חוב של המוכר מעת שהלוהו, ונכסים בני חורין הם נכסי הלוה וקרקעותיו שלא מכרם.

יג. במלוה כתובה בתורה ... לאו ככתובה בשטר דמיא

---

[103] רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק יא הלכה ד

[104] לבוש לט א וסמ"ע שם ב וסמ"ע קיא א, אולם עיין ש"ך לט שם ב שאמנם הב"י [סעיף א' ב'] כתב בסתם הטעם דשעבודא דאורייתא, אלא דמלוה ע"פ לית ליה קלא תיקנו רבנן דלא ליטרוף משום פסידא דלקוחות, ובאמת יש מחלוקת הפוסקים בזה, דעת הרי"ף ס"פ גט פשוט [ב"ב פ"ג ע"א מדפי הרי"ף] והרמב"ם פי"א מה' מלוה [ה"ד] וסמ"ג ריש עשין צ"ד דשעבודא דאורייתא. ומדברי התוס' פ"ק דקדושין דף י"ג ע"ב [ד"ה אמר] ופרק יש בכור [בכורות] דף [מ"ח] ע"א [ד"ה ודכולי] מבואר להדיא דקי"ל שעבודא לאו דאורייתא, וכ"כ התוס' ס"פ גט פשוט ריש דף קע"ו [ע"א ד"ה גובה] בשם ר"ח ור' אליהו, וכתבו שכן עיקר. וכ"כ המרדכי שם [סוף סי' תרנ"ג], וכ"כ הבעל התרומות שער ס"א [ח"ב ס"ב] בשם הראב"ד [אך ק"ל דבהשגות ס"פ ראשון מה' ערכין [הכ"א] כתב הראב"ד, והשתא דקי"ל מלוה ע"פ גובה מן היורשים דשעבודא דאורייתא כו'. ואולי תרי ראב"ד נינהו, או חזר בו בתשובה, וכן נראה להדיא דעת בעל העיטור ריש מאמר רביעי אחריות כדברי התוס' שם, ע"ש. וגם התוס' רי"ד בקדושין [י"ג ע"ב ד"ה גובה] הוכיחו דקי"ל שעבודא לאו דאורייתא וכתב שם ודעת הרא"ש לא ברירא לי, שלכאורה נראה מדבריו סוף פרק גט פשוט [סי' מ"ט] דס"ל שעבודא דאורייתא, וכ"כ הב"ח ס"ס (פ"ט) [פ"ח שם] בדעת הטור לדעת הרא"ש. ואמת משמע שם כן בטור. אבל לפעד"נ דדעת הרא"ש שעבודא לאו דאורייתא. אך צ"ע ממ"ש הרא"ש בגיטין ריש פרק הניזקין [סי' ב'] ואף על גב דקי"ל שעבודא דאורייתא כו'. ואפשר דבא לומר למאן דס"ל שעבודא דאורייתא. וסיים מכל מקום אין אני סומך על ראיותי והכרעתי כי אין תלמיד כמוני מכריע בין ההרים הגדולים, רק שלפע"ד דין זה אי שעבודא דאורייתא או לא, עכ"פ הוי ספיקא דדינא. והביאו לדינא בנתיה"מ שם ב ועיין באורים ותומים ב שהעליה דהעיקר כדברי האומרים שיעבודא דאורייתא בכל דבר, ואין לומר קים ליה כמ"ד שיעבודא לאו תורה. מיהו במטלטלין ומכל שכן בעבדים דיכול להבריחן, ועבדים גם כן לשחררן, שיעבודא לאו דאורייתא, ע"ש.

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu

כבר התבאר במסכת קידושין דף כט: ובכורות דף מט: שהזקוק לקיים מצות פדיון הבן לפדות את בנו או את עצמו, אם אין לו[105] נכסים בני חורין כדי פדיון כגון ששעבד כל נכסיו עד שלא נשאר לו ה׳ סלעים בני חורין, אין הכהן גובה מן המשועבדים, אף על פי שקדם חוב הפדיון לחוב הבעל חוב, דקי״ל מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן הלקוחות[106].

יד. היוצא ליהרג הוא שחבל באחרים חייב אחרים שחבלו בו פטורין

מי שנגמר דינו להריגה והזיק או בל באחרים חייב ולאחר שנהרג לאחר שתקנו שמלוה על פה גובה מן היורשים, בית דין גובין מממונו ומשלמים מה שהזיק[107].

כבר התבאר במסכת סנהדרין דף פה. שמי שנגמר דינו[108] להריגה בבית דין והם יוצאים ליהרג ובא והכהו וקלל אחר שנגמר דינו אף על פי שעשה תשובה הרי זה פטור הואיל והוא הולך למיתה, ואם ביישו חייב בקנס המבייש.

---

[105] שו״ע ונו״כ שם טז

[106] ט״ז שם טז ש״ך שם כא, ועיין ביאור הגר״א כט

[107] ר״ב במשנה ג כאן, ועיי״ש בתוי״ט

[108] רמב״ם הלכות ממרים פרק ה הלכה יב

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח״ן 22887389 | ובטל׳ 0548027748
להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה
https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu